

Uticaj fiskalne politike na održivi ekološki razvoj u uslovima ekonomske krize

The influence of fiscal policy on sustainable ecological development in the conditions of economic crisis

Dr Ivan Milojević^{1}, MA Miloš Miljković², Dr Nemanja Pantić³, Dr Milovan Rosić⁴*

^{1,2}Ministarstvo odbrane Republike Srbije, Nemanjina 15, Beograd, Srbija /
Ministry of defence Republic of Serbia, Nemanjina 15, Belgrade, Serbia

³Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Vojvođanska 5a, Vrnjačka Banja, Srbija /
Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjačka Banja, Vojvođanska 5a, Vrnjačka Banja, Serbia

⁴Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, Save Kovačevića 7, Kragujevac, Srbija /
Ministry of Health Republic of Serbia, Save Kovačevića 7, Kragujevac, Serbia

*Autor za prepisku / Corresponding author

Rad primljen / Received: 18.09.2021, Rad prihvaćen / Accepted: 21.10.2021.

Sažetak: Održivi ekološki razvoj u uslovima ekonomskih kriza i uticaj fiskalne politike na isti, možemo razmatrati u okviru istraživanja i prikupljanju podataka o velikim svetskim ekonomskim krizama u poslednjem veku. Sada smo svedoci još jedne ekonomske krize izazvane pandemijom COVID-19. U radu se razmatraju uslovi izbijanja ekonomskih kriza, uzroci koji dovode do njihovog nastanka i efekti kriza na ekonomiju, kako domaće privrede tako i na globalnom nivou, pri čemu se vrši klasifikacija na vrste i oblike fiskalne politike koje države u ekonomskim krizama mogu voditi. Sprovedenjem adekvatnih mera, intervencijom države, može se zaštititi domaća privreda i omogućiti brži proces oporavka. Cilj rada je da se postigne naučno objašnjenje na koje sve načine jedna država može suprostaviti ekonomskoj krizi i ne zanemariti održivi ekološki razvoj. U radu prikazani su veze između poreza na životnu sredinu kao jednog od instrumenata fiskalne politike i ukupnih prihoda od ovih poreza.

Ključne reči: ekonomska kriza, pandemija, fiskalna politika, takse, održivi razvoj, deficit, interventne mere, zaštita životne sredine

Abstract: Sustainable ecological development in the conditions of economic crises and the impact of fiscal policy on it, is based on research and data collection on major global economic crises in the last century. We are witnessing another in a series of economic crises caused COVID-19. The paper mainly strives to explain the basic conditions for maintaining economic crises, and the causes that lead to its occurrence. What are the effects of the crisis on the economy, both domestic and global, and the classification is made into the types and forms of fiscal policy that countries in economic crisis can lead. By implementing adequate measures, with the intervention of the state, the domestic economy can be protected and a faster process of its recovery can be enabled. The aim of this paper is to achieve a scientific explanation of all the ways in which a country can counteract the economic crisis, and not neglect the sustainable ecological development. In this paper are presented the relationship between environmental taxes as one of the instruments of fiscal policy and total revenues from these taxes.

Keywords: economic crisis, pandemic, fiscal policy, taxes, ecology, deficit, sustainable development, intervention measures, environment protection.

¹orcid.org/0000-0003-3653-3477, e-mail: drimilojevic@gmail.com

²orcid.org/0000-0002-8381-256X, e-mail: milos.miljkovic.mekis@gmail.com

³orcid.org/0000-0003-0030-6950, e-mail: nemanja.pantic@kg.ac.rs

⁴orcid.org/0000-0003-3153-2117, e-mail: rosic.milovan@gmail.com

UVOD / INTRODUCTION

Ekonomisti smatraju da se globalizacija pretvorila u fenomen da se bogati osećaju gospodarima u celom svetu, a da se siromašni osećaju slugama i u svojoj vlastitoj zemlji (Beke-Trivunac et al., 2020).

S početka 21. veka sve se češće šire vesti o „postavljanju epitafa globalizaciji” (Čajka, Jovanović, 2013). Od početka formiranja globalizacije sredinom 19. veka proteklo je dosta vremena. Uprkos razmišljanju u mnogim stavovima i mnogobrojnim diskusijama oko ključnih elemenata u teoriji i praksi globalizacije (Raičević, 2005) još uvek je evidentno prisustvo fenomena globalizacije u sve većem rastu multinacionalnih kompanija, dominaciji svetskih institucija, širokoj primeni informacionih i komunikacionih tehnologija i dominaciji svetskih sila (Grbić, 2019). Informacione tehnologije transformišu način poslovanja finansijskog sektora primenom tehnike digitalizacije (Kaličanin et al., 2020).

Početkom 1930. godine zemlje zapada su bile u ekonomskoj ekspanziji i dosegle maksimum razvoja u tom vremenu. Kako posle uspeha obično sledi pad, to se i desilo, a naročito se taj ekonomski pad osetio u SAD-u. Kriza u tada najjačoj ekonomiji nije mogla ostati samo u okviru njenih granica i prenela se i na Evropu. Osnovni razlog prelivanja krize van SAD-a bio je taj što je najjača ekonomija sveta emitovala kredite zemljama koje su bile učesnice Velikog rata (Damjanović et al., 2020).

Primenjujući nerealnu kreditnu politiku, radi postizanja sve većeg profita korišćenjem situacije prekomerne potrošnje, finansijske institucije su puštale kredite sa niskim kamatnim stopama, koje su korisnici upotrebljavali u lične svrhe, ispunjavanjem hirova, umesto u prvobitne namene privrednog podsticaja. Finansijski sektor pogođen krizom, postao je tržištem malverzacija, a njihov uticaj se odrazio na realan sektor i doveo je do pada cena na svetskom tržištu (Jovanović-Gavrilović, 2009).

Preveliko oslanjanje na finansijske institucije u vreme hipotekarnih kredita izazvao je do prebzog razočarenja u iste, pa i njihovog bankrota što je i uslovilo ili poduprlo ekonomsku krizu. Da bi izašle iz krize likvidnosti, u uslovima kada nije bilo moguće pozajmljivati novac, mnoge zemlje su unosile velike količine finansijskih sredstava i davale garancije međubankarskih pozajmica. Veliki doprinos tome dala je marketinška delatnost i informisanje fokus grupe (Kvrgić et al., 2011). Nije bilo moguće obezbediti kontrolu nad finansijskim tržištima. Tako je došlo do razmišljanja u aktivni odnosu na realni sektor, što je dovelo do globalnih posledica na svetskom tržištu i 2007. godine i zemlje izvan SAD su osetile podrhtavanje tla. Kao instrumenti finansijskog investiranja, bile su hartije od vrednosti koje su pokriće imale u hipotekama, koje su prodavane na

finansijskim tržištima i bile merodavan instrument investiranja za sve finansijske institucije, koje su bile oštećene takvim mehanizmom funkcionisanja. Gramzivost i pohlepa su reči koje bi, prema stavovima mnogih ekonomskih analitičara u SAD, najbolje mogle da objasne američku hipotekarnu krizu (Galić, 2008).

Slom hipotekarnog i finansijskog tržišta u SAD, eskalacija u bankarskom i kreditnom sistemu i sistemima osiguranja, označili su početak jedne krize čije delovanje se masovno prenelo na sve oblasti života iz dana u dan, ostavlja trajne posledice (Stanković et al., 2020). Kriza kao takva, ne pogađa samo najrazvijenije zemlje, već i one manje razvijene koje ove posledice drastično osetile na svojoj privredi.

Činjenica je svakako da zemlje koje su okrenute domaćoj, svojoj privredi i ne zavise toliko od međunarodnih tokova, ne mogu osetiti taj jaz, dok one koje su apsolutno okrenute međunarodnom tržištu, trpe kako na svetskom nivou, tako i na domaćem tržištu. Tu se ogleda različit intenzitet dejstva krize i manifestacija jačih efekata pre samog početka krize.

Kriza izazvana pandemijom COVID-19 nije dovoljni pokazatelj za istraživanje svih posledica o kojima se govori. Globalizam kao svetska paradigma, sada doživljava velika preispitivanja (Karajović i dr., 2021). Ono što je bitno, jeste upravo položaj svetske ekonomije, fiskalne politike, njihove mogućnosti i potezi, kao iz primera ekonomskih kriza 1929. i 2008. godine, kada je sve to iza nas, a čiji se tragovi danas jasnije vide.

1. MATERIJALI I METODE / MATERIALS AND METHODS

Metodom analize dokumenata i deskriptivnom metodom, a takođe primenom metode upoređivanja slučajeva, dolazi se do saznanja, kako se države bore sa umanjnjem efekata ekonomskih kriza i koje načine vođenja fiskalne politike treba primeniti.

Za potrebe utvrđivanja veze između poreza na životnu sredinu, kao jednog od instrumenata fiskalne politike, i ukupnih prihoda od ovih poreza, korišćene su metode korelacione analize kojima su prethodile preliminarne analize. Njihovim dokazivanjem ispunjene su sve pretpostavke za opravdanost korelacione analize.

2. REZULTATI I DISKUSIJA / RESULTS AND DISCUSSION

Fiskalna politika ima za cilj da održava balans između prihoda i rashoda sa tendencijom da prihode stalno uvećava, a rashode drži pod kontrolom. Ona se može manifestovati u ekspanzivnom ili restriktivnom obliku. Ako se njome smanjuju poreske stope, a javna potrošnja raste onda je reč o ekspanzivnoj, a ako je u pitanju porast kamatnih stopa i pad javne potrošnje, onda je reč o restriktivnoj fiskalnoj politici.

Tabela 1. Budžetski deficit država EU u periodu 2011-2020. god. (u % BDP)
Table 1. Budget deficit of EU countries in the period 2011-2020. years (in% of GDP)

Država / Godine	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Belgija	-4.3	-4.3	-3.1	-3.1	-2.4	-2.4	-0.7	-0.8	-1.9	-9.4
Bugarska	-2.0	-0.3	-0.5	-5.4	-1.7	0.2	1.2	2.0	2.1	-3.4
Češka	-2.7	-3.9	-1.3	-2.1	-0.6	0.7	1.5	0.9	0.3	-6.2
Danska	-2.1	-3.5	-1.2	1.1	-1.2	0.1	1.8	0.7	3.8	-1.1
Nemačka	-0.9	0.0	0.0	0.6	1.0	1.2	1.4	1.8	1.5	-4.2
Estonija	1.1	-0.3	0.2	0.7	0.1	-0.4	-0.7	-0.6	0.1	-4.9
Irska	-13.0	-8.3	-6.2	-3.5	-1.9	-0.7	-0.3	0.1	0.5	-5.0
Grčka	-10.5	-9.1	-13.4	-3.6	-5.9	0.2	0.6	0.9	1.1	-9.7
Španija	-9.7	-10.7	-7.0	-5.9	-5.2	-4.3	-3.0	-2.5	-2.9	-11.0
Francuska	-5.2	-5.0	-4.1	-3.9	-3.6	-3.6	-3.0	-2.3	-3.1	-9.2
Hrvatska	-8.0	-5.5	-5.6	-5.5	-3.5	-0.9	0.8	0.2	0.3	-7.4
Italija	-3.6	-2.9	-2.9	-3.0	-2.6	-2.4	-2.4	-2.2	-1.6	-9.5
Kipar	-5.7	-5.8	-5.6	-8.8	-0.9	0.3	1.9	-3.5	1.5	-5.7
Letonija	-4.1	-1.4	-1.2	-1.6	-1.4	0.2	-0.8	-0.8	-0.6	-4.5
Litvanija	-8.9	-3.1	-2.6	-0.6	-0.3	0.2	0.5	0.6	0.5	-7.4
Luksemburg	0.7	0.5	0.9	1.4	1.4	1.9	1.3	3.0	2.4	-4.1
Mađarska	-5.2	-2.3	-2.6	-2.8	-2.0	-1.8	-2.4	-2.1	-2.1	-8.1
Malta	-2.4	-3.4	-2.3	-1.6	-1.0	0.9	3.2	1.9	0.4	-10.1
Holandija	-4.5	-4.0	-3.0	-2.3	-2.1	0.0	1.3	1.4	1.8	-4.3
Austrija	-2.6	-2.2	-2.0	-2.7	-1.0	-1.5	-0.8	0.2	0.6	-8.9
Poljska	-5.0	-3.8	-4.2	-3.6	-2.6	-2.4	-1.5	-0.2	-0.7	-7.0
Portugal	-7.7	-6.2	-5.1	-7.4	-4.4	-1.9	-3.0	-0.3	0.1	-5.7
Rumunija	-5.4	-3.7	-2.1	-1.2	-0.6	-2.6	-2.6	-2.9	-4.4	-9.2
Slovenija	-6.6	-4.0	-14.6	-5.5	-2.8	-1.9	-0.1	0.7	0.4	-8.4
Slovačka	-4.3	-4.4	-2.9	-3.1	-2.7	-2.6	-1.0	-1.0	-1.3	-6.2
Finska	-1.0	-2.2	-2.5	-3.0	-2.4	-1.7	-0.7	-0.9	-0.9	-5.4
Švedska	-0.2	-1.0	-1.4	-1.5	0.0	1.0	1.4	0.8	0.6	-3.1

Izvor / Source: Eurostat, 2021

2.1. Fiskalni multiplikator / Fiscal multiplier

Odnos promena u domaćem proizvodu (ΔY) predstavlja fiskalni multiplikator kao posledicu promena javne potrošnje (ΔG), odnosno promena u fiskalnom deficitu (ΔT), a u odnosu na domaći dohodak koji bi bio realizovan da nije došlo do promena u budžetskim prihodima i rashodima.

On se može manifestovati kao: statički multiplikator, multiplikator za određeni vremenski period, ili maksimalni multiplikator u određenom vremenskom periodu.

Ako je formula za domaći proizvod: $Y = C + I + G + (E - M)$, gde je: C - lična potrošnja, I - investicijska potrošnja, G - budžetska potrošnja, (E - M) - neto izvoz, i ukoliko uzmemo u obzir da je lična potrošnja: $C = \alpha + \beta (Y - T)$, gde je β - granična sklonost potrošnji, T - porezi, $T = tY$, gde je t - granična porezna stopa, $M = mY$, gde je m - granična sklonost izvozu, tada bi multiplikator bio (Radmilović, 1989):

$$\frac{\Delta Y}{\Delta G} = \frac{1}{(1 - \beta) + \beta t + m}$$

Fiskalna politika realizuje tri važne funkcije u ekonomskim tokovima kao što su (Gligorijević, Stefanović, 2012):

- *Alokativna funkcija*, koja se odnosi na aktivnost države kojom se putem mera i instrumenata fiskalnog sistema ostvaruje optimalna raspodela i efikasno korišćenje faktora proizvodnje,
- *Redistributivna funkcija*, koja se sastoji u korigovanju odnosa raspodele dohotka i imovine,
- *Stabilizaciona funkcija*, koja se odnosi na efekat instrumenata i mera države koje se primenjuju za očuvanje zaposlenosti, cenovne stabilnosti i ravnoteže platnog bilansa.

Jedan od osnovnih instrumenata fiskalne politike je poreska stopa, čija se vrednost ogleda u tome što obavezu plaćanja poreza imaju svi obveznici prema utvrđenim kriterijumima obračuna, te pri neizmirenoj obavezi, sledi sankcionisanje iste.

Akciza kao instrument fiskalne politike kod pojedinačne potrošnje određenih roba u većini slučajeva se odnosi na potrošnju luksuznih roba. Instrumenti fiskalne politike koji imaju karakter konkretne namene su doprinosi, dok se prihod od javnih dobara koji ima karakteristiku nefiskalnog prihoda, koji država ostvaruje kao vlasnik imovine takođe svrstava u instrumente budžetske politike (Vukša, Pantić, 2020).

Za finansiranje zaštite životne sredine najčešće primenjivane su naknade kojima se finansirale sve aktivnosti u cilju zaštite životne sredine.

Državni budžet predstavlja godišnji plan prihoda i rashoda jedne države, pa je jedan od zadataka fiskalne politike postizanje budžetske ravnoteže, deficita i suficita (Jovanović, Radović, 2012). Manjak u državnoj kasi, ili veći rashodi i izdaci u odnosu na primanja i prihode, predstavlja budžetski deficit, kada država nije u mogućnosti da isfinansira planirane zadatke ili rashode, za razliku od budžetskog suficita, kada su primanja i prihodi veći od ukupnih rashoda. U slučajevima neravnoteže, država je prinuđena da uvodi mere štednje, smanjivanjem rashoda i da pronade način kako da naplati prihode ili da se finansira putem zaduživanja.

Kada nastupi nedostatak finansijskih sredstava, zaštita životne sredine usmerena je na dugoročne javne radove u toku duboke recesije privrede, što utiče na zapošljavanje u javnom sektoru i promene poreskih stopa.

Da bi država efikasno mogla da deluje, da objedini ciljevi održivog ekološkog razvoja sa prihodima budžeta, u cilju stimulisanja održavanja ekoloških resursa, neophodno je uvođenje dugoročnih kredita s niskom kamatom za formiranje novih pošumljenih terena kao i unapređenje postojećih (Marić, 2017).

Konekcija turističkih proizvoda sa drugim delatnostima koje se tiču privrede ili neke druge delatnosti van privrede, dovodi do ispoljavanja ekonomskih i društvenih efekata koje turizam ima. Unapređenje svih tih efekata postiže se razvojem turizma, što će se odraziti i na ostale povezane privredne delatnosti. Na taj način postaje jasno, da je turizam i ekoturizam bitan deo privrednog i ukupnog ekonomskog razvoja države (Blanchard, 2005).

Mogućnost razvoja područja ekoturizma i raznovrsnost portfolija usluga koje mogu pružiti turistička mesta, direktno utiče i na mogućnosti razvoja privrede i preduzetništva u takvim područjima (Jovanović et al., 2019).

2.2. Veza stopa poreza na životnu sredinu sa prihodima od poreza u zemljama članicama EU / Relationship between environmental tax rates and tax revenues in EU member states

Utvrđivanje veze između visina stopa poreza na životnu sredinu sa prihodima od ove vrste poreza pokazalo je da u godinama krize, rast stope poreza ima i pozitivnih i (ili) negativnih efekata na budžet država. U prošlosti nije uvek rast određenih poreskih stopa nužno uticao na rast prihoda, jer je baš taj rast delovao destimulišuće na platioce. U nastavku je predstavljen tabelaran prikaz ovih stopa kao i prihoda u svim članicama Evropske unije u proteklih 10 godina.

Tabela 2. Učešće poreza na životnu sredinu u BDP
Table 2. Share of environmental taxes in GDP

Država / Godine	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Belgija	2,45	2,57	2,52	2,52	2,54	2,55	2,67	2,69	2,7	2,64
Bugarska	2,76	2,68	2,7	2,93	2,82	3,15	2,92	2,89	2,94	3,11
Češka	2,27	2,33	2,22	2,09	2,12	2,05	2,1	2,01	1,96	2,05
Danska	4,02	4,02	3,97	4,14	4	3,97	3,91	3,67	3,62	3,27
Nemačka	2,15	2,18	2,12	2,06	1,99	1,92	1,86	1,82	1,78	1,77
Estonija	2,9	2,7	2,71	2,55	2,64	2,71	2,94	2,85	2,73	3,16
Irska	2,45	2,46	2,39	2,48	2,4	1,9	1,89	1,74	1,57	1,41
Grčka	2,67	2,96	3,33	3,67	3,74	3,83	3,82	4,02	3,8	3,66
Španija	1,65	1,59	1,58	1,92	1,87	1,93	1,87	1,84	1,83	1,77
Francuska	1,89	1,92	1,96	2,03	2,03	2,16	2,24	2,31	2,37	2,32
Hrvatska	3,03	2,67	2,56	2,85	3,18	3,37	3,49	3,51	3,57	3,54
Italija	2,78	3,03	3,46	3,43	3,57	3,39	3,51	3,34	3,31	3,28
Kipar	2,75	2,75	2,58	2,72	3,06	3,04	2,93	3,01	2,93	2,6
Letonija	2,97	2,98	2,97	3,15	3,35	3,5	3,58	3,49	3,37	2,96
Litvanija	1,83	1,68	1,64	1,68	1,73	1,85	1,92	1,91	1,98	1,89

Luksemburg	2,38	2,36	2,35	2,17	1,97	1,83	1,7	1,68	1,71	1,72
Mađarska	2,64	2,55	2,53	2,44	2,41	2,47	2,53	2,44	2,28	2,26
Malta	2,8	3,05	2,79	2,59	2,74	2,7	2,62	2,6	2,57	2,57
Holandija	3,49	3,41	3,24	3,26	3,31	3,32	3,35	3,34	3,34	3,39
Austrija	2,34	2,42	2,41	2,38	2,39	2,38	2,34	2,39	2,3	2,3
Poljska	2,71	2,63	2,59	2,42	2,58	2,65	2,71	2,68	2,71	2,64
Portugal	2,43	2,32	2,19	2,2	2,27	2,42	2,58	2,58	2,57	2,54
Rumunija	2,11	1,95	2,01	2,06	2,38	2,47	2,4	1,94	1,97	2,12
Slovenija	3,61	3,45	3,83	3,92	3,86	3,88	3,88	3,69	3,42	3,32
Slovačka	2,08	2,42	2,37	2,52	2,53	2,5	2,49	2,54	2,46	2,39
Finska	2,67	3	2,96	2,91	2,88	2,89	3,08	2,96	2,93	2,8
Švedska	2,66	2,44	2,4	2,32	2,17	2,15	2,22	2,11	2,09	2,06

Izvor / Source: Eurostat, 2021

Podaci u tabeli 2 ukazuju na to da ne postoji jedinstven trend kada se govori o učešću poreza na životnu sredinu u članicama Evropske unije. Situacija je podijeljena jer se u slučaju 14 članica to učešće smanjilo, i to izrazito u Švedskoj, Luksemburgu i Irskoj. Kod ostalih članica u proteklih deset godina je uočen rast učešća ovih stopa. Ovo je jedan od mnogih pokazatelja nepostojanja jedinstvene fiskalne politike na nivou Evropske unije pa će za proces njene harmonizacije biti potrebno dosta vremena.

U tabeli 3 dajemo prikaz ukupnih prihoda. Podaci upućuju na jedinstven zaključak da je u proteklih deset godina došlo do rasta poreskih prihoda u svim članicama Evropske unije bez izuzetaka. od poreza na životnu sredinu u milionima Evra na nivou svih članica Evropske unije.

Izvršena je analiza podataka u SPSS-u. Ispitana je veza između stope poreza na životnu sredinu i visine prihoda u prethodnih deset godina. Dobijeni rezultati su predstavljeni u tabeli 4.

Tabela 3. Ukupni prihodi od poreza na životnu sredinu u milionima Evra
Table 3. Total environmental tax revenues in millions of Euros

Država / God.	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Belgija	8.879	9.668,4	9.735	9.905,5	10.254,5	10.618,0	11.469,5	11.992	12.413,7	12.588,9
Bugarska	1.051,5	1.107,6	1.136,2	1.227,0	1.209,7	1.437,7	1.418,9	1.510,7	1.648,0	1.903,7
Češka	3.577,4	3.846,2	3.606,4	3.331,1	3.346,9	3.477,3	3.728,3	3.896,9	4.129,1	4.594,4
Danska	9.768,8	9.957,3	10.098,5	10.712,6	10.621,6	10.847,3	11.065,3	10.808,2	10.933,4	10.237
Nemačka	55.159,9	58.647,2	58.184,7	57.937,1	58.282	58.057,9	58.432,1	59.248,7	59.724	61.103
Estonija	431,6	454,2	489,0	484,6	533,0	562,8	645,1	680,7	709,1	889,8
Irska	4.103,8	4.204,1	4.173,4	4.444,8	4.683,9	4.977,2	5.117,4	5.232,3	5.119,3	5.013,3
Grčka	5.977,9	6.016,9	6.264,8	6.584,9	6.627,9	6.748,9	6.655,9	7.129	6.823	7.085
Španija	17.672	16.866	16.325	19.611	19.344	20.821	20.792,9	21.371	22.075	22.049,9
Francuska	37.779	39.738,7	41.074	42.996,9	43.880	47.646	50.287	53.222	56.250	56.427
Hrvatska	1.370,1	1.200,6	1.125,2	1.250,3	1.417,3	1.545,3	1.672,1	1.784,1	1.920,4	1.921,6
Italija	44.751	49.888	56.251	55.256,9	58.069,9	56.143,9	59.480,9	57.999,9	58.574,9	58.701
Kipar	532,2	543,3	497,8	487,7	523,0	540,2	551,4	608,7	630	:
Letonija	530,6	604,8	660,5	723,4	802,8	864,2	918,9	947,7	996,4	899
Litvanija	512,2	527,6	548,1	587,2	633,8	691,5	747,9	807,3	899,7	921,3
Luksemburg	958,3	1.018,6	1.038,8	1.006,2	980,1	952,7	930,3	948,8	1.017,9	1.094,3
Mađarska	2.567	2.514,2	2.558,0	2.628,6	2.725,4	2.911,3	3.087,3	3.240	3.228,3	3.314,6
Malta	190,6	211,2	205,4	205,6	239,7	269,9	277,1	303	321,7	345,6
Holandija	22.310	22.186	21.178	21.564	22.216	22.925	23.754	24.636	25.877	27.439
Austrija	6.912,7	7.509,3	7.665,3	7.725,2	7.974,9	8.203,7	8.384,1	8.844,6	8.855,8	9.149,9
Poljska	9.831	10.002,1	10.055,4	9.503,2	10.562,9	11.401,7	11.556,8	12.512,0	13.474,3	14.070,4
Portugal	4.361,5	4.084,0	3.681,5	3.757,6	3.932,1	4.344,4	4.819,3	5.051,8	5.271,9	5.396,1
Rumunija	2.650,8	2.573,5	2.667,4	2.957,3	3.587,4	3.951,9	4.085,3	3.640,2	4.033,4	4.731,7
Slovenija	1.309,9	1.276,3	1.388,8	1.427,9	1.452,6	1.509,4	1.563,4	1.601,8	1.609	1.604,2
Slovačka	1.419,6	1.726,9	1.743,9	1.872,7	1.932,3	1.997,5	2.019,3	2.149	2.202,6	2.364,5
Finska	4.960,9	5.908,1	5.911,9	5.959,0	5.918,0	6.032,6	6.655,2	6.678	6.816,3	6.730
Švedska	9.452,9	9.618,8	9.939,5	9.971,1	9.277,7	9.558,7	9.981,5	9.864,2	9.442,1	9.533,8

Izvor / Source: Eurostat, 2021

Tabela 4. Rezultati korelacione analize
Table 4. Results of correlation analysis

			Učešće poreza na životnu sredinu	Ukupni prihodi od poreza na životnu sredinu
Spearman's rho	Učešće poreza na životnu sredinu	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 . 54	,796 ,000 54
	Ukupni prihodi od poreza na životnu sredinu	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,796 ,000 54	1,000 . 54

Izvor: proračun autora / Source: Authors calculation

Veza između učešća poreza na životnu sredinu i ukupnih prihoda od poreza na životnu sredinu je izražena pomoću Spearmanovog koeficijenta korelacije. Obavljene su preliminarne analize kako bi se dokazale pretpostavke o linearnosti, normalnosti i homogenosti varijanse. Izračunata je jaka pozitivna korelacija između ove dve promenljive, $r = 0,796$, $p < 0,005$ pri čemu visoko učešće poreza na životnu sredinu prati visoke ukupne prihode od ovih poreza.

Investicije nesumnjivo opadaju kad kamate rastu, ali sa druge strane investicije rastu zbog povećanog dohotka izazvanog ekspanzijom fiskusa. U zavisnosti od toga koji efekat preovladava zavisice i učinak fiskalne politike (Held, McGrew, 2007).

Posle pandemije COVID-19 ni ekologija, koja je usko povezana sa ovom pandemijom, neće biti ista kao ni načini poslovanja pravnih subjekata (Dašić et al., 2021).

Ekonomije širom sveta pogođene su recesijom, naročito zbog pojave novog načina rada: rad od kuće.

ZAKLJUČAK / CONCLUSION

Delovanje fiskalne politike može biti restriktivno i ekspanzivno. Ekspanzivna fiskalna politika koja podrazumeva smanjenje poreza i rast javnih rashoda se primenjuje u uslovima krize, dok se restriktivna fiskalna politika primenjuje u inflatornim kretanjima na tržištu na način da se povećavaju porezi, a smanjuju javni rashodi.

Automatskim stabilizatorima, kao meri fiskalne politike se može postići trenutno delovanje i oni podrazumevaju transferna plaćanja i promene poreskih prihoda. Javni radovi kao mera fiskalne politke se primenjuje kada delovanje krize ojača i kada ne postoji mogućnost zaustavljanja krize, odnosno, kada se uvidi da će delovanje krize biti dugotrajno.

Smanjenje davanja za ekologiju i zaštitu životne sredine u uslovima ekonomske krize se možda samo u tom trenutku čini opravdanim, ali posledice takvih poteza se ogledaju u tome što se dugoročno pogoršavaju uslovi u kojima se živi.

Domaće finansijsko tržište predstavlja jednu od najboljih opcija za finansiranje budžetskog deficita. Razvoju domaćeg finansijskog tržišta neophodna je sinergija monetarne i fiskalne politike. Deficit je pojava koja na direktan način utiče na javni dug koji pak ima pozitivne i negativne efekte. Da li će u prvom planu biti pozitivni ili negativni efekti, zavisice od visine javnog duga, njegove strukture (u smislu valute) kao i ročnosti, te je neophodno obezbediti najbolji način koji će omogućiti upravljanje javnim dugom i minimizirati negativne efekte na razvoj privrede.

Jako je važno sprovesti harmonizovanu poresku politiku jer je korelacionom analizom ustanovljena čvrsta pozitivna veza između učešća poreza na životnu sredinu i njihovih prihoda. Razlozi za to su brojni, a jedan od najznačajnijih je svakako rezultat usvojenih mera, koji će se mnogo brže realizovati i ukazati na eventualne propuste, čime će se ostaviti dovoljno vremena za ispravku.

Trenutna pandemija COVID-19, imaće za posledicu ekonomsku krizu koja će ostaviti veće posledice od one iz 2008.godine. Pojedine svetske ekonomije već preduzimaju mere kako bi se efekti ove krize umanjili.

O krizi možemo govoriti u hodu, kad razmatramo, šta treba raditi kada nastupe ovakve i slične situacije, ali o efektima, posledicama i težini na globalnom nivou, možemo govoriti po njenom okončanju, kada su svi efekti jasnije vidljivi i kada su talasi krize stižu. Tada posmatramo posledice u svakoj oblasti i možemo uočiti da moramo dosta toga nadoknaditi.

LITERATURA / REFERENCES

- [1] Beke-Trivunac, J., Joksimović, M., Šiljanovska, S. (2020). Učinak virusa Covid-19 na finansijsko izveštavanje, *Revizor*, 23 (89-90), 39-47.
- [2] Blanchard, O. (2005). *Makroekonomija*, MATE, Zagreb, 156 str.
- [3] Čajka, Z., Jovanović, L. (2013). Informisanost potrošača o ekološkom obeležavanju proizvoda u Srbiji, *Ecologica*, 20 (72), 607-610.

- [4] Damnjanović, R., Bešlin-Feruh, M., Rajković, A. (2020). Marketing održivog razvoja i ekološki menadžment, *Održivi razvoj*, 2 (2), 31-40.
- [5] Eurostat, European Commission, preuzeto sa <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDdownloads.do> 25.08.2021
- [6] Eurostat, European Commission, preuzeto sa https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_tax/default/table?lang=en 28.08.2021.
- [7] Eurostat, European Commission, preuzeto sa https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_tax&lang=en 02.09.2021.
- [8] Galić, A (2008). *Hipotekarni krediti: Gramzivost i pohlepa*, http://www.b92.net/biz/fokus/analiza.php?yyyy=2008&mm=10&nav_id=322259
- [9] Gligorijević, Z., Stefanović, V. (2012). Turizam kao društveno ekonomski fenomen-pojavni i vremenski obuhvat, *Ekonomске teme*, 3, 269-282.
- [10] Grbić, M., (2019). Ključne determinante razvoja finansijskog sistema, *Oditor*, 5 (2), 7-21.
- [11] Held, D., McGrew, A. (2007). *Globalization/Anti-globalization*, Polity, 2nd edition.
- [12] Jovanović-Gavrilović, B. (2009). Svetska ekonomska kriza i perspektive održivog rasta, *Ekonomski horizonti*, 11 (2), 19-31.
- [13] Jovanović, L., Živković, D., Janković, M., Šiljak, V., Toskić, D. (2019). Significance of sustainable eco-tourism for Serbia's economic development, *Zbornik radova - Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu*, 67 (2), 53-67.
- [14] Jovanović, L., Radović, V. (2012). Strategy of sustainable forest management in the Republic of Serbia, *Ecologica*, 19 (66), 153-158.
- [15] Kaličanin, M., Kaličanin, Z. Perić., M. (2020), Značaj digitalizacije za održivi razvoj u finansijskoj industriji, *Ecologica*, 27 (100), 683-689.
- [16] Karajović, M., Kaličanin, M., Kaličanin, Z. (2021), Budžetiranje i održivi razvoj, *Ecologica*, 27 (100), 707-713.
- [17] Kvirgić, G., Čolić, Z., Vujović, T. (2011). Značaj koordinacije mera monetarne i fiskalne politike. *Bankarstvo*, 40 (3-4), 32-61.
- [18] Marić, Ž. (2017). Fiskalni multiplikatori i tranzicijske zemlje, *Oeconomica Jadertina*, 7 (2), 83-95.
- [19] Radmilović, S. (1989). *Ekonomska kriza i društvena reforma*, Beograd: Beogradski izdavačko grafički zavod, Novi Sad - Dnevnik.
- [20] Raičević, B. (2005). *Javne finansije*, Ekonomski fakultet, Beograd.
- [21] Stanković, V., Mrdak, G., Miljković, M. (2020). Ekonomsko pravna analiza međunarodnih investicija, *Oditor*, 6 (3), 89-122.
- [22] Voza, D., Fedajev, A. (2020). Strategic approach to the development of ecotourism in Bor District, Serbia, *Menadžment u hotelijerstvu i turizmu*, 8 (2), 89-100.
- [23] Vukša, S., Pantić N. (2020). Profit i profitna stopa, *Akcionarstvo*, 26 (1), 7-25.